

Таблиця 3. Прогноз доходів і витрат страховика

Склад доходів та витрат	1 кв 2006 р.	2 кв 2006 р.	3 кв 2006 р.	4 кв 2006 р.	2007 рік	2008 рік
ДОХОДИ						
Сукупна сума платежів	35646,0	76178,5	130402,0	184488,8	237778,5	268429,5
Новий капітал	0,0	5662,0	6296,1	8492,6	13554,2	19329,1
Доходи від розміщення активів	6291,1	6995,6	9436,2	10165,7	28993,6	36524,9
Інші доходи	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
ВСЬОГО ДОХОДІВ	41937,1	88836,2	146134,3	203147,0	280326,3	324283,5
ВИТРАТИ						
Страхові резерви,	57068,5	60928,6	81277,3	97949,0	117222,3	132333,0
тч технічні резерви	55768,6	48239,1	69845,4	77810,0	89166,9	100661,1
Страхові виплати	4576,5	9780,3	16741,9	23685,9	122110,5	137851,2
Коміс. винагор. за розміщ. полісів	3564,6	7617,9	13040,2	18448,9	23777,9	26842,9
Податки	1698,5	2984,9	4855,7	6551,2	10032,7	11705,4
Дивіденди	0,0	0,0	0,0	4246,3	4744,0	9664,5
Розрахунки з банком	41,9	88,8	146,1	203,1	280,3	324,3
Змінні витрати всього	65650,1	68711,0	104629,3	130945,5	250112,3	287049,4
Постійні витрати всього	598,0	598,0	598,0	598,0	2851,2	2960,4
ВСЬОГО ВИТРАТ	66248,1	69309,0	105227,3	131543,5	252963,5	290009,8
Фінансовий результат	-24311,0	19527,2	40907,0	71603,6	27362,8	34273,7

При заданій оптимізації фінансового прогнозу за критеріями прибутковості та платоспроможності страховика було одержано прогноз розвитку видів страхування. Порівняння прогнозних даних з даними діяльності за 2006 р. показало необхідність удосконалення заходів страхового менеджменту в напрямку формування збалансованого страхового портфелю та підвищення якості страхових продуктів, зокрема шляхом збільшення рівня страхових виплат.

Наявність інструменту побудови прогнозу дозволяє в майбутньому моделювати вплив на діяльність страховика різних факторів, зокрема оцінювати зміни в продуктивній стратегії (ріст обсягу та зміни структури страхових премій) чи стратегії управління ризиками (оптимізація страхових тарифів).

1. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. – К.: Товариство "Знання", КОО, 1998. – 374с. 2. Залетов А.Н. Страхование в Украине / Под редакцией д.э.н. Слюсаренко О.О. – К.: Международная агенция "BeeZone", 2002. – 452с. 3. Фурман В.М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку. – К.: КНЕУ, 2005. – 296с. 4. Охрімченко О.О. Страховий захист: менеджмент, маркетинг, економіка безпеки (туристичне підприємництво): Навч. посіб. – К.: Міжнародна агенція "BeeZone", 2005. – 416 с. 5. Мних М.В. Страхування в Україні: Сучасна теорія і практика: Підруч. – К.: Знання України, 2006. – 284 с. 6. Шумелда Я. Особливості конкуренції на страховому ринку України/Страхова справа. – 2007.-№2.– С.4-7. 7. Бігдаш В.Д. Напрямок економічного аналізу внутрішнього середовища вітчизняних страхових компаній/Збірн. наук. праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки. – Черкаси: ЧДТУ, 2007. –№ 17. – с.7-13. 8. Бігдаш В.Д. Особливості стратегічного планування діяльності вітчизняної страхової компанії // Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – №3, Т.2 (92). – с.13-17. 9. Страховий ринок України: підсумки 9 місяців 2006 р. // Страхова справа. – 2006. – №4. – с.26-43.

Надійшла до редколегії 10.06.08

К. Базилевич, канд. екон. наук, доц.

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ЯК КВАЗІСУСПІЛЬНЕ БЛАГО

В статті розглядається взаємозв'язок добровільного страхування як такого, що тяжіє до приватного блага, обов'язкового страхування як такого, що тяжіє до суспільного блага та соціального страхування в їх єдності та суперечливому взаємозв'язку. Визначається значущість кожного з них для найбільш повного охоплення страховим захистом населення країни.

The article deals with an interrelation between voluntary insurance that takes aim at personal gains and compulsory insurance that aspires social advantage in their unity and contradictory correlation. Importance of each of the insurance kinds is shown as to the broadest insurance coverage of the population of a country.

Розгляд проблем і перспектив розвитку страхування потребує теоретичного осмислення ще одного аспекту, який донині залишається поза увагою науковців і практиків: приватним чи суспільним за своєю природою є економічне благо "страховий захист". Вирішення цього питання і має важливе значення для оптимального розподілу функцій захисту майнових інтересів між сектором домогосподарств, підприємницьким сектором та державою. Потреба в розумінні цієї проблеми важлива з огляду на те, що страхове законодавство України дає визначення страхування як виду "цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами, страхових платежів (внесків, премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [1; 2]. Саме цивільно-правовий аспект страхової діяльності виокремлює В.В.Мачуський [2; 160-163], розглядаючи інші визначен-

ня як альтернативні. Звісно, ніхто не стане заперечувати, що страхова діяльність є різновидом цивільно-правових відносин. Головним аргументом на користь цієї позиції можна вважати те, що купівля-продаж продукту (послуги) "страховий захист" відбувається шляхом укладання угоди (договору страхування), який теж чітко регламентується нормами права та законами країни. Але це тільки один бік справи. Купувати чи не купувати страховий поліс, приймати чи не приймати до страхування певний ризик вирішує не тільки право та закон, а й економічний інтерес. Саме з позицій економічних інтересів пропонується розглянути проблему страхового захисту в цій статті. У зв'язку з тим, що існує загальнодержавне соціальне страхування, яке не регламентується Законом України "Про страхування", а також обов'язкове державне і приватне страхування та добровільне приватне страхування, які регламентуються Законом України "Про страхування", виникає потреба зрозуміти, які об'єктивні чинники спонукають співіснування цих форм страхування, чим визначається кіль-

кісне співвідношення між ними, чим якісно ці форми відрізняються одна від одної.

Якщо, наприклад, пенсійне страхування може здійснюватися у формі загальнообов'язкового соціального та приватного добровільного, а страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів та професійна відповідальність – у формах обов'язкового державного і приватного та добровільного приватного, то чим керується законодавець, визначаючи, з приводу яких подій страховий захист набирає форму соціального, а з приводу яких – приватного в обов'язковій чи добровільній формах? Для цього необхідно згадати, що всі економічні блага умовно можна поділити на 3 групи: приватні, чисті суспільні та змішані (квазісуспільні).

Приватні блага – це блага індивідуального споживання, які не можуть водночас споживатись різними особами, тобто споживання яких одними особами виключає можливість їх споживати в цей же час іншими особами. Цим благам властива подільність на дрібні одиниці, які купують окремі суб'єкти. На приватні блага поширюється принципи вилучення із споживання цих благ тих суб'єктів, які не можуть, або не хочуть їх оплатити. Інакше кажучи, скористатись приватним благом може тільки той, хто може і хоче їх оплатити.

Суспільні блага – це блага, які водночас можуть споживатись багатьма особами, незалежно від того, може чи не може їх оплатити кожен із споживачів зокрема. Основним джерелом фінансування виробництва суспільних благ є податки. Суспільним благам притаманна неподільність, тобто ці блага являються собою такі великі одиниці, які не можуть бути продані окремим споживачам. На суспільні блага не поширюється принцип вилучення. Це означає, що людство не придумало ефективних способів усунення (вилучення) індивідів від споживання цих благ, якщо індивіди не хочуть або не можуть їх оплатити.

Суспільні блага є двох видів: чисті та змішані (квазісуспільні). Ті суспільні блага, від споживання вигід яких неможливо усунути будь-якого із членів суспільства, називають чистими суспільними благами.

Квазісуспільні блага мають риси приватних і чистих суспільних благ. До суспільних квазісуспільні блага тяжіють тому, що засоби їх задоволення формуються із суспільних (спільних) фондів та у зв'язку з тим, що їх суспільна корисність вища від індивідуальної. До приватних вони тяжіють у зв'язку з тим, що на них поширюється можливість вилучення (усунення) від споживання тих осіб, які не хочуть чи не можуть їх оплатити.

Виробництво квазісуспільних благ бере під свою опіку держава в зв'язку з тим, що ринок передбачає відшкодування витрат, пов'язаних з оцінкою індивідуальної корисності. А тому ринок не може забезпечити виробництво квазісуспільних благ в належному обсязі. Приватний сектор їх запропонує менше, ніж того вимагає суспільна доцільність.

Страховий захист як економічна категорія відображає сукупність розподільчих відносин з приводу відшкодування збитків, пов'язаних з майновими інтересами страхувальників у зв'язку з різноманітними страховими подіями, передбаченими страховим договором (загибель або ушкодження матеріальних об'єктів, втрати в сімейних доходах у зв'язку з втратою працездатності, здоров'я чи годувальника та іншими подіями).

Джерелом відшкодування збитків потерпілим від страхових подій є страхові резерви, які формуються із страхових внесків (премій, платежів), які здійснюють страхувальники, а претендують на виплати (чи відшкодування) постраждали від страхового випадку.

Страховий захист як економічне благо тяжіє до приватного, оскільки від участі в відшкодуванні збитків потерпілим досить легко вилучити тих, хто не брав участь у формуванні страхових резервів. І тому є всі підстави стверджувати, що весь асортимент страхових послуг з добровільного страхування – тяжіють до приватних страхових благ. Ознакою суспільного характеру цього блага є те, що страхові резерви формуються всіма страхувальниками (майнове страхування та страхування відповідальності), а страхове відшкодування отримують тільки постраждалі, тобто страховий захист ґрунтується на принципі: "З світу по нитці – голому сорочка".

Страховий захист з обов'язкового страхування забезпечуються також акумуляцією страхових резервів шляхом сплати страхових премій, але, на відміну від добровільного, обов'язкового страхування поширюється на ті види страхового захисту, суспільна значущість (корисність) яких значно вища від індивідуальної. За обмеженого рівня платоспроможності багато фізичних і юридичних осіб не змогли б оплатити це благо і тому залишалися б незахищеними. Багато з тих, хто все ж пред'явив би попит на це благо, не змогли б його отримати в силу того, що страховикові не вигідно було б приймати до страхового захисту багато досить дорогих ризиків, якщо коло страхувальників досить обмежене. Ці послуги страховика стали б надто дорогими для страхувальника, або ж збитковими для страховика. Висока ризиковість певних професій та незахищеність їх від небезпек суттєво зменшила б пропозицію праці в ці сегменти ринку праці. Окрім того, в період інформаційної доби одна особа в силу недбалості чи необачності може завдати іншим особам таких збитків, що їй не під силу відшкодувати ці втрати впродовж всього життя. З метою захисту майнових інтересів страхувальника (потенційного спричинювача збитків) та захисту майнових інтересів постраждалих (третіх осіб) запроваджується страхування відповідальності, яке може бути як таким, що тяжіє більшою мірою до приватного блага (добровільне страхування цивільної відповідальності перед третіми особами), так і чітко вираженим квазісуспільним – обов'язкове страхування цивільної відповідальності перед третіми особами для випадків з екстремально високими збитками. Закон України "Про страхування" (ст. 7) визначає перелік видів обов'язкового страхування: особове (медичне; медичних і фармацевтичних працівників на випадок інфікування ВІЛ при виконанні службових обов'язків; спортсменів вищої категорії; життя і здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини, працівників, що надають допомогу психічно хворим; від нещасних випадків на транспорті; на випадок інфекційної хвороби, пов'язаної з професійною діяльністю; медичного та наукового персоналу); відповідальності (морського перевізника; власників наземних транспортних засобів; оператора ядерної установки; суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки; інвестора; адміністратора та ліквідатора фінансової установи; експортера та відповідальності особи за утилізацію відходів; суб'єктів космічної діяльності; суб'єктів перевезення небезпечних вантажів; професійної; морського судноплавника; суб'єктів туристичної діяльності за шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю туриста або його майну і т.п.); майнове (авіаційне; засобів водного транспорту; врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень; майнових ризиків при промисловій розробці родовищ нафти і газу; об'єктів космічної діяльності; ризиків, пов'язаних з підготовкою до запуску космічної техніки на космодромі та експлуатацією її в космічному просторі; тварин на ви-

падок загибелі та знищення; вимушеного забою від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків (за переліком випадків і тварин, встановленим Кабінетом Міністрів України); ліній електропередач; предмета іпотеки від ризиків випадкового знищення, пошкодження чи псування, будівельно-монтажних робіт забудовником).

Перелік обов'язкових форм страхування засвідчує суспільну значущість страхового захисту за цими ризиками та неспроможність ринку задовольнити потребу в цьому економічному блазі на прийнятному для суспільства рівні за рахунок добровільного страхування. Саме тому законодавство країни визначає перелік об'єктів обов'язкового страхування, а також механізми, якими забезпечується його реалізація, покладаючи відповідальність за здійснення обов'язкового страхування на державні страхові органи. Об'єкти обов'язкового державного страхування підлягають страхуванню без заяви страхувальника, оскільки реєстрація об'єкта є підставою для охоплення його страхуванням. Для об'єктів обов'язкового приватного страхування потрібна заява. Страхувальниками державного обов'язкового страхування є виключно юридичної особи, тоді як при обов'язковому приватному страхуванні можуть бути і юридичні, і фізичні особи. Обов'язкове страхування не припиняє дії навіть при порушенні терміну сплати страхувальником страхових платежів. Ця форма страхування не обмежена часом. У майновому страхуванні обов'язкове страхування припиняється тільки у разі загибелі майна, а в особовому – із зміною статусу особи, що зумовлює вилучення її з переліку тих осіб, котрі підлягають обов'язковому страхуванню за законом. Страхове забезпечення з обов'язкового страхування строго нормоване, тоді як з добровільного воно визначається згодою сторін (страховика і страхувальника).

Ми розглянули добровільне страхування як квазісуспільне, що тяжіє до переважно приватного та обов'язкове – як таке, що тяжіє до суспільного блага. Наразі настала потреба розглянути соціальне страхування. Не дивлячись на те, що і соціальне, і приватне страхування можуть надавати одні й ті ж види страхових послуг: виплату пенсій, здійснювати страхові виплати у зв'язку з втратою (тимчасовою чи постійною) працездатності, втратою роботи, годувальника і т.ін., між соціальним і приватним страхуванням існує істотна відміна: наявність щільного зв'язку між рівнем страхового ризику, страховими внесками індивіда та сумою страхових виплат в приватному страхуванні та значно менша щільність зв'язку виплат з внесками при соціальному страхуванні, надання послуг з якого ґрунтується на перерозподілі доходів. Окрім того, виплати з соціального страхування індексуються з урахуванням інфляції. У

приватному страхуванні найбільш схожими до індексованих виплат можна вважати анuitети, вигоди від яких пов'язані з діяльністю ринку цінних паперів [3; 402]. Але втрати, пов'язані з високим рівнем інфляції далеко не завжди можуть бути погашені вигодами від операцій з цінними паперами. Жодна приватна страхова компанія не візьме на себе страхування ризиків, пов'язаних із інфляцією, тому що якби припустити наявність такого страхування, то фактичні темпи інфляції завжди б випереджали прогнозовані, і жодна страхова компанія не могла б виконати своїх зобов'язань.

Спроможність держави здійснювати індексацію пояснюється тим, що, по-перше, держава для реалізації цього завдання може збільшити податки; по-друге, вона може розподілити величину ризику поколіннями: з сьогоденного на майбутнє. Система соціального страхування породжує вірогідність зменшення стимулів працювати навіть при бездоганному здоров'ї в деяких людей працездатного віку, а тим більше в людей з погіршеним станом здоров'я та меншою ніж в молодості продуктивністю.

Вибір суспільства з приводу того, яким має бути рівень соціального забезпечення та яка частка страхового захисту повинна забезпечуватись персональними внесками приватних осіб завжди суперечливий. В умовах представницької демократії він вирішується голосуванням депутатів Верховної Ради, які при прийнятті рішення стосовно обсягу та структури виробництва суспільних благ керуються власними індивідуальними інтересами, зміст яких полягає в прагненні отримати політичну ренту, а для цього вони повинні бути обраними до вищого законодавчого органу. Саме ця обставина подекуди спонукає законодавців приймати популістські рішення, реалізація яких зменшує стимули до праці та посилює податковий тягар на працюючих. Досвідним шляхом уряд обирає пропорцію між приватним добровільним, обов'язковим та соціальним страхуванням, головним критерієм якої (пропорції) є співставлення приросту податків, необхідних для реалізації соціальних програм.

На початок 2007 року частка державного обов'язкового страхування складало всього 1,1 %, недержавного обов'язкового – 9,9 %, а на добровільне приватне страхування припадає 89 % [4; 34].

1. Закон України "Про страхування" – <http://zakon.rada.gov.ua>. 2. Мачуський В.В. Правові основи страхування. Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2003. 3. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський. – К.: Основи, 1998. 4. "Страховий бізнес України". Довідник / Кер. проекту С.Падій, пер. с англ. Г.Шевченко. К.: "АРТ-МЕДІА", 2007.

Надійшла до редколегії 10.06.08

Л. Временко, канд. екон. наук, доц., О. Корват

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

В статті досліджені підходи до методології оцінки фінансової стійкості страхової компанії, розглянуті ключові критерії оцінювання та найбільш вагомі фактори, що впливають на об'єктивність оцінки, запропоновані рекомендації для удосконалення підходів національної оцінки страхових компаній України.

In this article were researched approaches to methodology estimation of the financial consistency of the insurance company. The key evaluation criteria and the weightiest factors which affect on objectivity of the estimation were reviewed. The recommendations of approaches of nation evaluation of Ukrainian insurance companies were suggested.

Питання необхідності оцінки фінансової стійкості страхових компаній не викликає сумнівів. Інформація про надійність фінансової установи необхідна клієнтам і партнерам страховика, власникам та потенційним інвесторам, а також державі, що регулює страховий ринок. Здатність страховика виконувати свої зобов'язання мо-

же бути оцінена органом нагляду за страховою діяльністю (державним регулятором), рейтинговими агентствами, зовнішніми аудиторами, власними службами або експертами страховика. Мета проведення оцінки та використання результатів звичайно відрізняються для кожного користувача такої інформації: